

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

КАФЕДРА СТОМАТОЛОГІЇ ДИТЯЧОГО ВІКУ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Меріян, проректор з науково-педагогічної роботи
доц. М. Солонинко

[Handwritten signature]

2023 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Дитяча терапевтична стоматологія, (4 курс)
ОК 28.2

підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 221 «Стоматологія»
кваліфікації освітньої «Магістр стоматології»
кваліфікації професійної «Лікар-стоматолог»

Обговорено та ухвалено
на методичному засіданні кафедри
стоматології дитячого віку
Протокол № 6
від « 31 » травня 2023 р

Завідувач кафедри
[Handwritten signature]
доц. Колесниченко О.В.

«Затверджено»

профільною методичною комісією
зі стоматологічних дисциплін
Протокол № 2
від " 16 " червня 2023 р
Голова профільної
методичної комісії

[Handwritten signature]
проф. Варес Я.Е.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Колесніченко О.В., завідувач кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького, к.мед.н., доцент;

Гринишин О.Б., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького;

Солонько Г.М., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького;

Гірчак Г.В., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького;

Пришко З.Р., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького;

Малко Н.В., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького;

Єфремова О.В., к.мед.н., доцент кафедри стоматології дитячого віку ЛНМУ імені Данила Галицького.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Неміш О.М., к.мед.н., доцент кафедри терапевтичної стоматології, пародонтології та стоматології ФПДО ЛНМУ імені Данила Галицького.

Бучковська А.Ю., к.мед.н., доцент кафедри терапевтичної стоматології ЛНМУ імені Данила Галицького.

Зміни та доповнення до програми навчальної дисципліни на 2023-2024 н.р.

№ з/п	Зміст внесених змін (доповнень)	Дата і № протоколу засідання кафедри	Примітки
	Змін та доповнень немає		

Завідувач кафедри стоматології дитячого віку,
доцент **Колесніченко О.В.**

ВСТУП

Робоча програма вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” для студентів IV курсу стоматологічного факультету складена відповідно до Проекту Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня

галузі знань **22 Охорона здоров'я**
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності **221 Стоматологія**
(код і найменування спеціальності)

освітньої програми **магістра стоматології**

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (АНОТАЦІЯ)

Дитяча стоматологія – це складна і багатокомпонентна спеціальність, де фахівець, що діє як стоматолог, повинен мислити як педіатр. Підготовка і діяльність такого спеціаліста потребує багато сил, майстерності, часу та енергії. Кожен фахівець, який працює з дітьми, повинен знати особливості антенатального та постнатального періодів розвитку і формування твердих тканин зубів, кісток щелеп, м'яких тканин обличчя, а також як впливають на ці процеси стан здоров'я майбутньої матері і самої дитини, різні негативні фактори, що можуть призвести до виникнення і розвитку стоматологічних захворювань. Він також має знати особливості клінічних проявів і закономірностей перебігу патологічних процесів у щелепно-лицевій ділянці у дітей, а також методи лікування і профілактики стоматологічних захворювань в різні вікові періоди.

Спираючись на знання, отримані студентами на загально біологічних, загально клінічних, стоматологічних кафедрах та кафедрі дитячих хвороб, необхідно навчити студентів особливостям клініки, діагностики та лікування стоматологічних захворювань у дітей різного віку та підготувати лікаря, здатного після закінчення інтернатури працювати в лікувально-профілактичних стоматологічних установах різних рівнів. Майбутній лікар-стоматолог повинен знати сучасні принципи організації та управління лікувально-профілактичною стоматологічною допомогою, вміти організувати первинну профілактику стоматологічних захворювань, стоматологічну санацію дитячого населення.

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них			Рік навчання семестр	Вид контролю	
	Всього	Аудиторних				СРС
		Лекцій (год.)	Практичних занять (год.)			
Назва дисципліни: Дитяча терапевтична стоматологія	4 кредити/ 120 год.	6	54	60	4 курс (7/8 семестри)	Іспит

Предметом вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” на 4-му році навчання є:

- основні етапи розвитку тимчасових і постійних зубів; вплив різноманітних чинників на процеси розвитку зубів;
- методи обстеження дітей при карієсі зубів і його ускладненнях; значення додаткових методів обстеження для діагностики карієсу зубів і його ускладнень;
- етіологія, патогенез, класифікація карієсу зубів у дітей. Клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика і лікування карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей різного віку;
- сучасні пломбувальні матеріали, показання до застосування в клініці дитячої терапевтичної стоматології; особливості пломбування каріозних порожнин різних класів в тимчасових і постійних зубах у дітей різними пломбувальними матеріалами;
- етіологія, патогенез, класифікація пульпіту у дітей. Клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика і лікування пульпіту тимчасових і постійних зубів у дітей різного віку, вибір методу лікування та лікарських засобів;
- етіологія, патогенез, класифікація періодонтиту у дітей. Клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика і лікування періодонтиту тимчасових і постійних зубів у дітей різного віку, вибір методу лікування, лікарських засобів та матеріалів для тимчасової та постійної обтурації корневих каналів;
- етіологія, патогенез, класифікація некаріозних уражень зубів у дітей. Клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика і лікування набутих та вроджених вад розвитку твердих тканин зубів у дітей різного віку, поняття про мультидисциплінарний підхід до лікування некаріозних уражень зубів у дітей;
- етіологія, патогенез, класифікація травматичних уражень зубів у дітей. Клінічні прояви, діагностика, диференційна діагностика і лікування травматичних уражень тимчасових і постійних зубів у дітей різного віку.

Міждисциплінарні зв'язки

“Дитяча терапевтична стоматологія” як дисципліна

- а) ґрунтується на попередньому вивченні студентами анатомії людини; гістології, ембріології та цитології, медичної біології, медичної хімії, біологічної та біоорганічної хімії, медичної фізики, мікробіології, вірусології та імунології, дитячих хвороб й інтегрується з цими дисциплінами;
- б) закладає основи вивчення студентами таких клінічних дисциплін, як профілактика стоматологічних захворювань, дитяча хірургічна стоматологія, терапевтична стоматологія, ортодонція;
- в) базується на вивченні студентами пропедевтичних дисциплін стоматологічного профілю: пропедевтики дитячої терапевтичної стоматології, пропедевтики терапевтичної стоматології, пропедевтики ортопедичної стоматології та інтегрується з цими дисциплінами;

- г) інтегрується з наступними клінічними дисциплінами: профілактикою стоматологічних захворювань, дитячою хірургічною стоматологією, ортодонтією і терапевтичною стоматологією;
- д) формує уявлення про професійну відповідальність за якість лікування карієсу та його ускладнень у дітей різного віку та про необхідність широкого запровадження первинної профілактики стоматологічних захворювань, зокрема карієсу зубів.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Метою викладання навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” є оволодіння навичками діагностики, диференційної діагностики і лікування карієсу та його ускладнень у дітей різного віку на підставі вивчення їх етіології, патогенезу, клінічних проявів, способів діагностики і диференційної діагностики, методів лікування, вибору та застосування сучасних стоматологічних матеріалів і лікарських засобів.

1.2 Завдання вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” спрямовані на формування інтегральної, загальних та фахових (спеціальних) компетентностей та досягнення визначених у проекті Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузі знань 22 – «Охорона здоров'я» спеціальності 221 – «Стоматологія» результатів навчання.

1. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми при карієсі та його ускладненнях в тимчасових і постійних зубах у дітей за стандартними методиками, використовуючи дані анамнезу хворого, дані огляду, знання про людину, її органи і системи, для встановлення вірогідного нозологічного або попереднього клінічного діагнозу:

1. асиметрія обличчя;
2. біль в зубах;
3. біль в м'яких тканинах щелепно-лицевої ділянки;
4. гіперестезія;
5. головний біль;
6. дефекти коронкової частини зуба;
7. дисколорити зубів;
8. запальні інфільтрати тканин щелепно-лицевої ділянки;
9. зміна кольору шкірних покривів, слизової оболонки порожнини рота;
10. зміні форми зубів;
11. лімфаденопатії;
12. назубні відкладення;
13. норицевий хід;
14. обмеження у відкриванні рота;
15. рухомість зубів.

2. Збирати інформацію про загальний стан пацієнта, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток дитини, стан щелепно-лицевої ділянки.

3. Призначати та аналізувати (обов'язкові та за вибором) додаткові методи обстеження дітям з карієсом та його ускладненнями в тимчасових і постійних зубах для проведення диференційної діагностики:

1. загальний аналіз крові;
2. загальний аналіз сечі;
3. інтерпретація променевої діагностики зубо-щелепного апарату;
4. мікробіологічне дослідження ротової рідини;
5. імунологічне дослідження;
6. функціональна діагностика (люмінесцентна та ін.).

4. Визначати остаточний клінічний діагноз, дотримуючись етичних і юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення та логічного аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного та додаткового обстежень, проведення диференційної діагностики під контролем лікаря-керівника в умовах лікувального закладу:

- при карієсі тимчасових і постійних зубів;
- при захворюваннях пульпи тимчасових і постійних зубів;
- при періодонтиті тимчасових і постійних зубів;
- при травматичних ушкодженнях тимчасових і постійних зубів;
- при некаріозних ураженнях твердих тканин зубів.

5. Визначати вид лікування шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами:

- при карієсі тимчасових і постійних зубів;
- при захворюваннях пульпи тимчасових і постійних зубів;
- при періодонтиті тимчасових і постійних зубів;
- при травматичних ушкодженнях тимчасових і постійних зубів;
- при некаріозних ураженнях твердих тканин зубів.

6. Проводити лікування за існуючими алгоритмами та стандартними схемами під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи:

- при карієсі тимчасових і постійних зубів;
- при захворюваннях пульпи тимчасових і постійних зубів;
- при періодонтиті тимчасових і постійних зубів;

- при травматичних ушкодженнях тимчасових і постійних зубів;
  - при некаріозних ураженнях твердих тканин зубів.
- 7. Виконувати медичні стоматологічні маніпуляції та підставі попереднього та/або остаточного діагнозу карієсу і його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей:**
- ампутація пульпи тимчасових і постійних зубів;
  - видалення зубних нашарувань;
  - визначення кислотостійкості емалі;
  - герметизація фісур;
  - діагностичне використання барвників;
  - екстирпація пульпи тимчасових і постійних зубів;
  - електроодонтодіагностика;
  - місцеве знеболення при лікуванні карієсу і його ускладнень;
  - глибоке фторування твердих тканин тимчасових зубів;
  - накладання та видалення тимчасових пломб і герметичних пов'язок;
  - накладання кофердаму;
  - obturaція кореневих каналів тимчасових і постійних зубів;
  - пломбування каріозних порожнин тимчасових і постійних зубів різними пломбувальними матеріалами;
  - покриття зубів лікувальними та профілактичними гелями, лаками;
  - препарування та очищення кореневих каналів тимчасових і постійних зубів;
  - препарування каріозних порожнин тимчасових і постійних зубів з урахуванням виду пломбувального матеріалу;
  - проведення професійної гігієни порожнини рота;
  - пряме і непряме покриття пульпи;
  - складання алгоритму індивідуальної гігієни порожнини рота;
  - шліфування та полірування пломб з усіх видів пломбувальних матеріалів.
- 8. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.**
- 9. Планувати та втілювати заходи профілактики для запобігання розповсюдження стоматологічних захворювань у дітей.**

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок із нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у проекті **Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузі знань “22 - Охорона здоров'я” спеціальності “221-Стоматологія”**).

Згідно з вимогами проекту Стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

Інтегральна:

Здатність розв'язувати задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю “Стоматологія” у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов та вимог.

Загальні:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.
- ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК5. Здатність спілкуватися англійською мовою.
- ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК11. Здатність працювати в команді.
- ЗК12. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
- ЗК13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні):

- ФК1. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.
- ФК2. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.
- ФК3. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.
- ФК4. Спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепнолицевої області.

- ФК5. Спроможність до проектування 11 процесу надання медичної допомоги: визначати підходи, план, види та принципи лікування захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
- ФК6. Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
- ФК7. Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.
- ФК8. Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції.
- ФК9. Спроможність проводити лікування основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.
- ФК10. Спроможність до організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів.
- ФК11. Спроможність до визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги.
- ФК12. Спроможність до організації та проведення скринінгового обстеження в стоматології.
13. Спроможність оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне).
- ФК14. Спроможність ведення нормативної медичної документації.
- ФК15. Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.
- ФК16. Спроможність до організації і проведення реабілітаційних заходів та догляду у пацієнтів із захворюваннями органів ротової порожнини та ЦЛЮ.
- ФК17. Спроможність до правового забезпечення власної професійної діяльності.
- ФК18. Спроможність надавати домедичну допомогу за протоколами тактичної медицини.

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

МАТРИЦЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Пр. к-ті	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
	<i>Загальні компетентності</i>				
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	Знати сучасні тенденції розвитку галузі та показники, що їх характеризують	Вміти проводити аналіз професійної інформації, приймати обґрунтовані рішення, набувати сучасні знання	Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення цілей.	Нести відповідальність за своєчасне набуття сучасних знань.
ЗК2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	Знати особливості професійної діяльності лікаря-стоматолога.	Вміти якісно здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань.	Формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності.	Нести відповідальність за якість професійної діяльності.
ЗК3	Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.	Знати методи реалізації знань у вирішенні практичних завдань.	Вміти використовувати фахові знання для вирішення практичних завдань.	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести відповідальність за обґрунтованість прийнятих рішень.
ЗК4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	Знати державну мову, включно професійного спрямування	Вміти користуватися державною мовою для здійснення професійної діяльності і спілкування.	Формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності із використанням державної мови	Нести відповідальність за використання державної мови під час спілкування з пацієнтами, колегами.
ЗК5	Здатність спілкуватися англійською мовою.	Володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для професійного спілкування	Вміти користуватися іноземною мовою для здійснення професійної діяльності і спілкування.	Формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності із використанням мови.	Нести відповідальність за використання іноземної мови під час спілкування з пацієнтами, колегами.
ЗК6	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.	Мати сучасні знання в галузі інформаційних і комунікаційних технологій, що застосовуються у професійній діяльності	Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній галузі, що потребує оновлення та інтеграції знань.	Використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності	Нести відповідальність за безперервний розвиток професійних знань та умінь.
ЗК7	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних	Мати достатні знання із пошуку, опрацювання	Вміти проводити аналіз опрацьованої інформації.	Застосовувати отриману інформацію	Нести відповідальність за застосування отриманої інформації

	джерел.	та аналізу інформації з різних джерел		у професійній діяльності	у професійній діяльності.
ЗК8	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.	Знати методи реалізації знань у виявленні, постановці та вирішенні проблем професійної діяльності	Вміти використовувати фахові знання для адаптації та дій в новій ситуації	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести відповідальність за якість виконання професійних завдань в новій ситуації.
ЗК9	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	Знати методи реалізації знань у виявленні, постановці та вирішенні проблем професійної діяльності	Вміти використовувати фахові знання для виявлення та вирішення проблем професійної діяльності.	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності з метою виявлення, постановки та вирішення проблем професійної діяльності.	Нести відповідальність за обґрунтованість прийнятих рішень щодо вирішення проблем професійної діяльності.
ЗК10	Здатність бути критичним і самокритичним.	Знати морально-етичні принципи медичного спеціаліста і бути критичним щодо своєї діяльності	Використовувати у практичній діяльності морально-етичні принципи медичного спеціаліста і адекватно оцінювати свою діяльність	Дотримуватись під час професійної діяльності морально-етичних принципів медичного спеціаліста	Нести персональну відповідальність за дотримання морально-етичних принципів медичного спеціаліста і адекватно себе оцінювати
ЗК11	Здатність працювати в команді.	Знати способи колективної взаємодії під час роботи у команді	Вміти використовувати знання для вибору стратегії спілкування під час колективної взаємодії	Формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності.	Нести відповідальність за безперервний професійний розвиток
ЗК12	Прагнення до збереження навколишнього середовища	Здатність оцінити стан навколишнього середовища на підставі інформації з відповідних джерел та його можливий вплив на стоматологічне здоров'я.	Вміти аналізувати показники якості навколишнього середовища та їх вплив на стан здоров'я населення..	Забезпечувати якісне виконання професійних завдань в умовах збереження навколишнього середовища.	Нести персональну відповідність за дотримання правил збереження навколишнього середовища при виконанні професійних завдань
ЗК13	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	Знати свої соціальні та громадські	Формувати свою громадянську свідомість,	Здатність донести свою громадянську позицію та діяльність	Нести відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність
ЗК15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового	Знати свої соціальні та громадські права і обов'язки, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області	Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідно до неї, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства	Здатність донести свою громадянську та соціальну позицію, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства	Нести відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність

	способу життя.				
	Спеціальні (фахові компетентності)				
ФК 1.	Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.	Знати алгоритми стоматологічного обстеження дітей з карієсом та його ускладненнями в тимчасових і постійних зубах.	Вміти проводити стоматологічного обстеження дітей з карієсом та його ускладненнями в тимчасових і постійних зубах.	Спілкуватися і взаємодіяти з батьками дитини і викладачем під час виконання стоматологічного обстеження дітей з карієсом та його ускладненнями в тимчасових і постійних зубах.	Нести персональну відповідальність за правильність виконання стоматологічного обстеження дітей з карієсом та його ускладненнями в тимчасових і постійних зубах.
ФК 2.	Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.	Знати показання до призначення лабораторних та інструментальних досліджень, що застосовуються при обстеженні дітей з карієсом і його ускладненнями.	Вміти інтерпретувати дані лабораторних та інструментальних досліджень, що застосовуються при обстеженні дітей з карієсом і його ускладненнями.	Спілкуватися і взаємодіяти з колегами і викладачем під час аналізу результатів лабораторних та інструментальних досліджень, що застосовуються при обстеженні дітей з карієсом і його ускладненнями.	Нести персональну відповідальність за правильність інтерпретації результатів лабораторних та інструментальних досліджень, що застосовуються при обстеженні дітей з карієсом і його ускладненнями.
ФК 3.	Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.	Знати провідні клінічні ознаки карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Вміти визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагнози карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Спілкуватися і взаємодіяти з колегами і викладачем під час визначення попереднього, клінічного, остаточного, супутнього діагнозів карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Нести персональну відповідальність за правильність визначення попереднього, клінічного, остаточного, супутнього діагнозів карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.
ФК 4.	Спроможність планувати та проводити заходи із профілактики захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепнолицевої області.	Знати сучасні методи профілактики карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей.	Вміти планувати та проводити заходи з профілактики карієсу зубів у дітей різного віку.	Спілкуватися і взаємодіяти з колегами, батьками, вчителями під час планування та проведення заходів з профілактики карієсу у дітей.	Нести персональну відповідальність за правильність планування та проведення заходів з профілактики карієсу у дітей.
ФК 5.	Спроможність до проектування процесу надання медичної допомоги: визначати підходи, план, види та принципи лікування захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепнолицевої області.	Знати сучасні методи лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку, які засновані на принципах доказової медицини..	Вміти проектувати процес надання стоматологічної допомоги, визначати принципів лікування карієсу і його ускладнень у дітей, що засновані на принципах доказової медицини.	Спілкуватися і взаємодіяти з колегами і викладачем під час визначення принципів лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Нести персональну відповідальність за правильність визначення принципів лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.

ФК 6.	Спроможність визначати раціональний режим праці, відпочинку, дієти у хворих при лікуванні захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.	Знати основні принципи раціонального харчування, що можуть бути застосовані при лікуванні карієсу і його ускладнень у дітей.	Вміти визначати раціональний режим харчування при лікуванні карієсу і його ускладнень у дітей.	Спілкуватися і взаємодіяти з і викладачем і батьками при визначенні раціонального режиму харчування при лікуванні карієсу і його ускладнень у дітей.	Нести персональну відповідальність за правильність визначення раціонального режиму харчування при лікуванні карієсу і його ускладнень у дітей..
ФК 7.	Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.	Знати особливості перебігу карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей із супутніми соматичними захворюваннями.	Вміти виконувати відповідно до алгоритмів стоматологічні маніпуляції для лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей із супутніми соматичними захворюваннями.	Спілкуватися і взаємодіяти з батьками і викладачем під час виконання стоматологічних маніпуляцій для лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей із супутніми соматичними захворюваннями.	Нести персональну відповідальність за правильність виконання стоматологічних маніпуляцій для лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей із супутніми соматичними захворюваннями.
ФК 8.	Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції.	Знати алгоритми виконання стоматологічних маніпуляцій під час лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Вміти виконувати відповідно до алгоритмів стоматологічні маніпуляції для лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Спілкуватися і взаємодіяти з колегами і викладачем під час виконання стоматологічних маніпуляцій для лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.	Нести персональну відповідальність за правильність виконання на фантомах стоматологічних маніпуляцій лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей на різних етапах їх розвитку.
ФК 9.	Спроможність проводити лікування основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області.	Знати сучасні клінічні настанови і протоколи лікування основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та ЩЛД у дітей.	Вміти застосовувати сучасні клінічні настанови і протоколи при лікуванні основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та ЩЛД у дітей.	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності з метою застосування сучасних протоколів при лікуванні основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та ЩЛД у дітей.	Нести відповідальність за обгрунтованість прийнятих рішень щодо вибору протоколів лікування основних захворювань органів і тканин ротової порожнини та ЩЛД у дітей.
ФК 10.	Спроможність до організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів.	Знати сучасні методи організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів	Вміти організувати і провести лікувально-евакуаційні заходи	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності з метою організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів	Нести відповідальність за обгрунтованість прийнятих рішень щодо лікувально-евакуаційні заходи
ФК 11.	Спроможність до визначення тактики, методів та надання екстреної медичної	Знати основні алгоритми щодо визначення тактики, методів та надання	Вміти аналізувати параметри, що характеризують стан пацієнта та	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної	Нести відповідальність за обгрунтованість прийнятих рішень щодо визначення тактики, методів та надання

	допомоги.	екстреної медичної допомоги.	орієнтуватися щодо визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги.	діяльності з метою визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги.	екстреної медичної допомоги
ФК 12.	Спроможність організації проведення скринінгового обстеження стоматології до та в	Знати алгоритми проведення скринінгового обстеження в стоматології	Вміти правильно вносити необхідну інформацію щодо скринінгового обстеження у медичну стоматологічну документацію	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести персональну відповідальність за якість ведення медичної стоматологічної документації.
ФК 13.	Спроможність оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення (індивідуальне, сімейне, популяційне).	Знати джерела державної, соціальної та медичної інформації щодо стану навколишнього середовища	Вміти аналізувати інформацію з джерел державної, соціальної та медичної інформації	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести відповідальність за обґрунтованість прийнятих рішень щодо вирішення проблем здоров'я населення в контексті впливу навколишнього середовища.
ФК 14.	Спроможність ведення нормативної медичної документації.	Знати норми ведення нормативної медичної документації, що можуть бути застосовані при лікуванні карієсу і його ускладнень у дітей	Вміти заповнювати нормативну медичну документацію при лікуванні карієсу, його ускладнень і травматичних уражень зубів у дітей	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести відповідальність за оформлення нормативної медичної документації
ФК 15.	Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.	Знати свої соціальні та громадські права і обов'язки як лікаря-стоматолога	Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідно до професійних прав і обов'язків.	Здатність відстояти свою громадянську та соціальну позицію.	Нести відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність

ФК 16.	Спроможність до організації і проведення реабілітаційних заходів та догляду у пацієнтів із захворюваннями органів ротової порожнини та ЩЛД.	Знати реабілітаційні заходи, що можуть бути застосовані при лікуванні карієсу та його ускладнень у дітей	Вміти проводити реабілітаційні заходи при лікуванні карієсу та його ускладнень у дітей	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності.	Нести відповідальність за обгрунтованість прийнятих рішень щодо проведення реабілітаційних заходів та догляду у пацієнтів із захворюваннями органів ротової порожнини та ЩЛД.
ФК 17.	Спроможність до правового забезпечення власної професійної діяльності.	Знати свої соціальні та громадські права і обов'язки як лікаря-стоматолога	Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідно до професійних прав і обов'язків.	Здатність відстояти свою громадянську та соціальну позицію.	Нести відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність
ФК 18.	Спроможність надавати домедичну допомогу за протоколами тактичної медицини.	Знати основні правила надання домедичної допомоги за протоколами тактичної медицини.	Вміти надавати домедичну допомогу відповідно до протоколів тактичної медицини.	Встановлювати зв'язки із суб'єктами практичної діяльності з метою надання домедичної допомоги	Нести відповідальність за результати надання домедичної допомоги за протоколами тактичної медицини.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна “Дитяча терапевтична стоматологія”:

ПРН1. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми (за списком 1) за стандартними методиками, використовуючи дані анамнезу, огляду дитини; встановлювати вірогідний нозологічний або попередній клінічний діагноз при карієсі та його ускладненнях у тимчасових і постійних зубах у дітей.

ПРН2. Збирати медичну інформацію про загальний стан, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток дитини; на підставі результатів клінічних і додаткових методів досліджень (за списком 5) оцінювати інформацію щодо діагнозу карієсу та його ускладнень (за списком 2) в тимчасових і постійних зубах.

ПРН 3. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (рентгенологічні, функціональні та ін.) (за списком 5) у дітей з карієсом та його ускладненнями для проведення діагностики та диференційної діагностики.

ПРН 4. Визначати остаточний клінічний діагноз карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, шляхом прийняття обгрунтованого рішення та логічного аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи (за списком 2.1).

ПРН 5.Встановлювати діагноз невідкладних станів за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, у лікувальній установі), в умовах надзвичайної ситуації, воєнного стану, нестачі інформації та обмеженого часу (за списком 4).

ПРН 6. Планувати та втілювати заходи із профілактики стоматологічних захворювань серед дитячого населення для запобігання розповсюдження карієсу зубів.

ПРН7. Аналізувати епідеміологічний стан та проводити заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної медикаментозної та немедикаментозної профілактики карієсу зубів.

ПРН8. Визначати вид лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей шляхом прийняття обгрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами (за списком 2).

ПРН9. Визначати раціональний режим харчування при лікуванні карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей (за списком 2) на підставі попереднього або остаточного клінічного діагнозу шляхом прийняття обгрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

- ПРН 10. Визначати тактику ведення дітей з карієсом і його ускладненнями та супутніми соматичними захворюваннями шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами (за списком 3).
- ПРН 11. Проводити лікування карієсу та його ускладнень в тимчасових і постійних зубах у дітей за існуючими алгоритмами та стандартними схемами під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи (за списком 2.1).
- ПРН12. Організувати проведення лікувально-евакуаційних заходів серед населення в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. воєнного стану, під час розгорнутих етапів медичної евакуації, з урахуванням існуючої системи лікувально-евакуаційного забезпечення.
- ПРН 13. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах обмеженого часу (за списком 4).
- ПРН14. Аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію з використанням стандартних підходів та комп'ютерних інформаційних технологій.
- ПРН15. Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення в умовах медичного закладу за стандартними методиками.
- ПРН16. Формувати цілі та визначати структуру особистої діяльності на підставі результату аналізу певних суспільних та особистих потреб.
- ПРН17. Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю.
- ПРН18. Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень.
- ПРН 19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.
- ПРН 20. Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.
- ПРН 21. Виконувати медичні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, 2.1) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 6).
- ПРН 22. Виконувати медичні стоматологічні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, 2.1) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 7).
- ПРН23. Виконувати маніпуляції надання екстреної медичної допомоги, використовуючи стандартні схеми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 4) в умовах обмеженого часу (за списками 6, 7).

Результати навчання для дисципліни.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” студент повинен знати:

1. основні етапи розвитку тимчасових і постійних зубів;
  2. терміни прорізування і формування коренів тимчасових і постійних зубів;
  3. сучасні уявлення про етіологію та патогенез карієсу зубів у дітей;
  4. аналізувати розповсюдженість та інтенсивність карієсу зубів у дітей в віковому аспекті та чинники, що впливають на ці показники; лінійну класифікацію карієсу зубів та формулювання діагнозу карієсу;
  5. закономірності клінічного перебігу карієсу тимчасових зубів в залежності від віку дитини;
  6. особливості перебігу карієсу в постійних зубах в залежності від етапу розвитку зуба;
  7. діагностичні та диференційно-діагностичні ознаки карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей;
  8. лікування карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей;
  9. вибір пломбувальних матеріалів і лікарських засобів для лікування карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей у різні вікові періоди;
  10. помилки і ускладнення при лікуванні карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей, їх попередження та усунення;
  11. класифікацію некаріозних уражень зубів у дітей та формулювання діагнозу;
  12. клінічні особливості некаріозних уражень зубів у дітей та мати уявлення про необхідність мультидисциплінарного підходу до їх лікування;
- анатоμο-фізіологічні особливості пульпи тимчасових та постійних зубів на різних етапах їх розвитку;
  - сучасні уявлення про етіологію і патогенез пульпіту в тимчасових і постійних зубах у дітей;
  - класифікацію пульпіту;
  - закономірності клінічного перебігу пульпіту в тимчасових і постійних зубах у дітей різного віку;
  - діагностичні та диференційно-діагностичні ознаки пульпіту тимчасових і постійних зубів у дітей;
  - методи лікування пульпіту; алгоритми виконання основних методів лікування пульпіту у дітей;
  - помилки та ускладнення при лікуванні пульпіту у дітей, їх попередження та усунення;
  - анатоμο-фізіологічні особливості періодонту тимчасових та постійних зубів на різних етапах їх розвитку;
  - сучасні уявлення про етіологію і патогенез періодонтиту в тимчасових і постійних зубах у дітей;
  - класифікацію періодонтиту;
  - закономірності клінічного перебігу періодонтиту в тимчасових і постійних зубах у дітей різного віку;
  - діагностичні та диференційно-діагностичні ознаки періодонтиту тимчасових і постійних зубів у дітей;
  - вибір методу лікування періодонтиту, алгоритми виконання консервативного методу лікування періодонтиту;
  - помилки та ускладнення при лікуванні періодонтиту у дітей, методи їх попередження та усунення;
  - клініку, діагностику та принципи лікування травматичних уражень тимчасових і постійних зубів у дітей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” студент повинен вміти:

- проводити діагностику та диференційну діагностику різних форм карієсу тимчасових зубів у дітей різного віку;
  - проводити лікування карієсу тимчасових зубів у дітей різними методами (ремінералізувальна терапія, глибоке фторування емалі і дентину АРТ-методика, препарування і пломбування різними пломбувальними матеріалами);
13. проводити діагностику і диференційну діагностику різних форм карієсу постійних зубів у дітей різного віку;
  14. вміти обирати пломбувальні матеріали для лікування карієсу і некаріозних уражень зубів у дітей;
  15. проводити діагностику і диференційну діагностику різних форм некаріозних уражень зубів у дітей різного віку;
  16. визначати лікувальну тактику та проводити лікування різних форм некаріозних уражень зубів у дітей різного віку.;

17. проводити лікування карієсу постійних зубів у дітей різними методами (ремінералізуюча терапія, глибоке фторування, профілактичне пломбування, препарування і пломбування різними пломбувальними матеріалами);
18. призначати загальне лікування карієсу зубів дітям з декомпенсованою формою карієсу та супутніми соматичними захворюваннями;
- діагностувати та проводити диференційну діагностику різних форм пульпіту в тимчасових і постійних зубах у дітей;
  - обирати метод лікування пульпіту тимчасового або постійного зуба в залежності від форми пульпіту, етапу розвитку зуба та інших чинників;
  - проводити лікування пульпіту в тимчасових і постійних зубах у дітей з використанням різних методів;
  - діагностувати та проводити диференційну діагностику різних форм періодонтиту в тимчасових і постійних зубах у дітей;
  - обирати метод лікування періодонтиту тимчасового або постійного зуба в залежності від форми періодонтиту, етапу розвитку зуба та інших чинників;
  - проводити лікування періодонтиту в тимчасових і постійних зубах у дітей з використанням різних методів;
  - діагностувати різні види травматичних уражень тимчасових і постійних зубів у дітей;
  - визначати лікувальну тактику та проводити лікування різних видів травматичних уражень тимчасових і постійних зубів у дітей;
  - інтерпретувати дані рентгенологічного дослідження при карієсі і його ускладненнях у дітей різного віку;
  - знати помилки і ускладнення, що можуть виникнути при ендодонтичному лікуванні у дітей, способи їх попередження і усунення.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” (4-й рік навчання, 7/8 семестри) передбачено **120 академічних годин, або 4 кредити ЄКТС.**

З них: **60 годин – аудиторних** (6 годин лекцій та 54 години практичних занять) та **60 годин СРС** (самостійної роботи студентів).

Тривалість практичного заняття – 2 академічні години (15 занять) у 7 семестрі та 3 академічні години (8 занять) у 8 семестрі.

Тривалість лекції – 2 академічні години (6 годин лекцій у 7 семестрі).

Самостійна робота студентів – 24 години у 7 та 36 годин у 8 семестрі.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	СРС
Семестр 7			
1. Основні етапи розвитку тимчасових і постійних зубів. Строки закладки, мінералізації, прорізування і формування тимчасових і постійних зубів у дітей. Визначення чинників, що впливають на процеси розвитку зубів у дітей.		2	
2. Карієс тимчасових зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів і перебігу. Діагностика, диференціальна діагностика, лікування.	2	2	3
3. Особливості препарування та пломбування каріозних порожнин у тимчасових та постійних зубах, вибір пломбувальних матеріалів.		2	2
4. Карієс постійних зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів і перебігу. Діагностика, диференціальна діагностика, лікування.		2	
5. Препарування та пломбування каріозних порожнин при різних формах карієсу. Вибір пломбувальних матеріалів. Загальне лікування карієсу: планування, методи.		2	3
6. Помилки та ускладнення при лікуванні карієсу у дітей різного віку. Їх запобігання та усунення.		2	2
7. Некаріозні ураження твердих тканин зубів у дітей: гіоплазія, флюороз. Етіологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування, профілактика.		2	3
8. Спадкові вади розвитку твердих тканин зубів: недосконалий амелогенез, недосконалий дентиногенез, дисплазія Стентона-Капдепона. Клініка, діагностика, тактика дитячого стоматолога.		2	
9. Пульпіт тимчасових зубів у дітей. Закономірності клінічного перебігу у дітей різного віку. Клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування.	2	2	3
10. Вибір методу лікування пульпіту в тимчасових зубах у дітей залежно від форми пульпіту та етапу розвитку зуба. Вітальна пульпотомія -техніка виконання, матеріали. Особливості		2	

проведення місцевої анестезії у дітей			
11. Лікування пульпіту тимчасових зубів у дітей. Вітальна та девітальна екстирпація пульпи. Показання, методика виконання, контроль ефективності.		2	3
12. Пульпіт постійних зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів у дітей різного віку, діагностика, диференціальна діагностика Консервативний метод (Вітальна терапія пульпи). Показання, методика виконання, контроль ефективності, прогноз.		2	3
13. Лікування пульпіту постійних зубів у дітей. Вітальна пульпотомія. Показання, методика виконання, вибір медикаментів та матеріалів .		2	2
14. Лікування пульпіту постійних зубів у дітей. Вітальна та девітальна екстирпація пульпи. Показання, методика виконання, вибір пломбувальних матеріалів для корневих пломб.		2	
15. Помилки і ускладнення в лікуванні пульпіту тимчасових і постійних зубів у дітей. Їх запобігання та усунення.		2	
СЕМЕСТР 8			
16. Періодонтит тимчасових зубів у дітей. Етіологія, класифікація, закономірності клінічного перебігу, діагностичні критерії періодонтиту тимчасових зубів.	2	3	4
17. Диференційна діагностика захворювань пульпи та періодонтиту тимчасових зубів у дітей. Вплив періодонтиту тимчасового зуба на зачаток постійного. Рентгенологічна діагностика карієсу зубів і його ускладнень у дітей. Межі консервативного лікування тимчасових зубів із періодонтитом.		3	4
18. Вибір методу лікування періодонтиту тимчасових зубів. Особливості ендодонтичного лікування періодонтиту в тимчасових зубах. Прогноз.		3	4
19. Періодонтит постійних зубів у дітей. Закономірності клінічного перебігу. Діагностика, рентгенологічна і диференційна діагностика.		3	4
20. Особливості ендодонтичних втручань у постійних зубах з несформованим коренем та некротизованою пульпою. Особливості ендодонтичних втручань у постійних зубах із сформованим коренем та некротизованою пульпою. Прогноз.		3	4
21. Помилки та ускладнення при лікуванні періодонтиту тимчасових та постійних зубів у дітей. Їх попередження та усунення.		3	4
22. Травматичні ураження тимчасових зубів у дітей. Причини, клініка, діагностика Особливості лікування травматичних уражень тимчасових зубів у дітей Особливості лікування травматичних уражень постійних зубів у дітей. Тактика лікаря.		3	4
23. Підсумкове заняття. Захист історії хвороби.		3	8
Загалом	6	54	60

Тематичний план лекцій з дитячої терапевтичної стоматології

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Карієс зубів у дітей. Етіологія і патогенез карієсу. Класифікація. Клініка, діагностика та лікування карієсу тимчасових і постійних зубів у дітей. Порушення розвитку та формування зубів. Клініка, діагностика, лікування.	2
2	Анатомія і фізіологія пульпи тимчасових та постійних зубів у дітей. Етіологія і патогенез пульпіту. Класифікація. Клініка, діагностика та диференціальна діагностика пульпіту у дітей Лікування пульпіту тимчасових та постійних зубів у дітей.	2
3.	Анатомо-гістологічна будова та функції періодонту в різні вікові періоди у дітей. Етіологія і патогенез періодонтиту. Класифікація. Клініка, діагностика та диференціальна діагностика періодонтиту у дітей. Лікування періодонтиту тимчасових та постійних зубів у дітей.	2
	Загалом	6

Тематичний план практичних (семінарських) занять з дитячої терапевтичної стоматології (7 семестр)

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1.	Основні етапи розвитку тимчасових і постійних зубів. Строки закладки, мінералізації, прорізування і формування тимчасових і постійних зубів у дітей. Визначення чинників, що впливають на процеси розвитку зубів у дітей.	2

2.	Карієс тимчасових зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів і перебігу. Діагностика, диференціальна діагностика, лікування.	2
3.	Особливості препарування та пломбування каріозних порожнин у тимчасових та постійних зубах, вибір пломбувальних матеріалів.	2
4.	Карієс постійних зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів і перебігу. Діагностика, диференціальна діагностика, лікування.	2
5.	Препарування та пломбування каріозних порожнин при різних формах карієсу. Вибір пломбувальних матеріалів. Загальне лікування карієсу: планування, методи.	2
6.	Помилки та ускладнення при лікуванні карієсу у дітей різного віку. Їх запобігання та усунення.	2
7.	Некаріозні ураження твердих тканин зубів у дітей: гіпоплазія, флюороз. Етіологія, клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування, профілактика.	2
8.	Спадкові вади розвитку твердих тканин зубів: недосконалий амелогенез, недосконалий дентиногенез, дисплазія Стентона-Капдепона. Клініка, діагностика, тактика дитячого стоматолога.	2
9.	Пульпіт тимчасових зубів у дітей. Закономірності клінічного перебігу у дітей різного віку. Клініка, діагностика, диференціальна діагностика, лікування.	2
10.	Вибір методу лікування пульпіту в тимчасових зубах у дітей залежно від форми пульпіту та етапу розвитку зуба. Вітальна пульпотомія -техніка виконання, матеріали . Особливості проведення місцевої анестезії у дітей	2
11.	Лікування пульпіту тимчасових зубів у дітей. Вітальна та девітальна екстирпація пульпи. Показання, методика виконання, контроль ефективності..	2
12.	Пульпіт постійних зубів у дітей. Закономірності клінічних проявів у дітей різного віку, діагностика, диференціальна діагностика Консервативний метод (Вітальна терапія пульпи). Показання, методика виконання, контроль ефективності, прогноз.	2
13.	Лікування пульпіту постійних зубів у дітей. Вітальна пульпотомія. Показання, методика виконання, вибір медикаментів та матеріалів .	2
14.	Лікування пульпіту постійних зубів у дітей. Вітальна та девітальна екстирпація пульпи. Показання, методика виконання, вибір пломбувальних матеріалів для корневих пломб.	2
15.	Помилки і ускладнення в лікуванні пульпіту тимчасових і постійних зубів у дітей. Їх запобігання та усунення.	2
	Разом	30 год

Тематичний план самостійної роботи студентів (7 семестр)

№ п/п	Тема заняття	Години
1	Методики препарування тимчасових зубів у дітей. Вибір пломбувальних матеріалів залежно від обраної методики препарування.	3
2	Скло-іономерні цементи для реставрації тимчасових та постійних зубів. Покази та протипокази щодо використання.	2
3	Естетична реставрація постійних зубів у дітей із застосуванням сучасних композиційних матеріалів. Оптичні властивості постійних зубів у дітей та підлітків.	3
4	Відновлення тимчасових зубів у дітей із застосуванням стандартних металевих коронок та целулоїдних ковпачків.	3
5	Диференційна діагностика некаріозних уражень зубів у дітей. Методи профілактика некаріозних уражень.	2
6	Диференційна діагностика пульпітів тимчасових та постійних зубів. Створити схему диференційної діагностики.	3
7	Матеріали та методи обтурації корневих каналів тимчасових та постійних зубів у дітей.	3
8	Застосування сучасних ендодонтичних технік при лікуванні ускладнень карієсу в тимчасових і постійних зубах у дітей. Машинні та ручні техніки, ультразвукова та лазерна обробка корневих каналів.	3

9	Використання кофердаму в дитячій стоматології.	2
	Разом	24

7. **Індивідуальні завдання** (історії хвороб, судово-медичні акти, акти токсикологічних досліджень, курсові та дипломні, магістерські роботи) **не передбачені.**

9. Тематичний план практичних (семінарських) занять з дитячої терапевтичної стоматології (8 семестр)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Періодонтит тимчасових зубів у дітей. Етіологія, класифікація, закономірності клінічного перебігу, діагностичні критерії періодонтиту тимчасових зубів.	3
2.	Диференційна діагностика захворювань пульпи та періодонтиту тимчасових зубів у дітей. Вплив періодонтиту тимчасового зуба на зачаток постійного. Рентгенологічна діагностика карієсу зубів і його ускладнень у дітей. Межі консервативного лікування тимчасових зубів із періодонтитом.	3
3.	Вибір методу лікування періодонтиту тимчасових зубів. Особливості ендодонтичного лікування періодонтиту в тимчасових зубах. Прогноз.	3
4.	Періодонтит постійних зубів у дітей. Закономірності клінічного перебігу. Діагностика, рентгенологічна і диференційна діагностика.	3
5.	Особливості ендодонтичних втручань у постійних зубах з несформованим коренем та некротизованою пульпою. Особливості ендодонтичних втручань у постійних зубах із сформованим коренем та некротизованою пульпою. Прогноз.	3
6.	Помилки та ускладнення при лікуванні періодонтиту тимчасових та постійних зубів у дітей. Їх попередження та усунення.	3
7.	Травматичні ураження тимчасових зубів у дітей. Причини, клініка, діагностика. Особливості лікування травматичних уражень тимчасових зубів у дітей. Особливості лікування травматичних уражень постійних зубів у дітей. Тактика лікаря.	3
8.	Підсумкове заняття. Захист історії хвороби.	3
	Разом	24 г

Тематичний план самостійної роботи студентів (8 семестр)

№ п/п	Тема заняття	Години
1	Анатомічні особливості будови тимчасових зубів у дітей. Намалювати схематичне розташування кореневих каналів в усіх групах тимчасових зубів.	4
2	Періоди розвитку тимчасових та постійних зубів. Рентгенологічні ознаки гострих та хронічних періодонтитів тимчасових та постійних зубів.	4
3	Техніки інструментальної та особливості медикаментозної обробки кореневих каналів тимчасових зубів.	4
4	Анатомічні особливості будови постійних зубів у дітей. Рентгенологічні стадії формування коренів постійних зубів. Намалювати схематичне розташування кореневих каналів у всіх групах постійних зубів.	4
5	Апексифікація: методики, сучасні матеріали, техніки виконання.	4
6	Сучасні техніки інструментальної обробки кореневих каналів постійних зубів (ручні та машинні). Сучасний ендодонтичний інструментарій.	4
7	Діагностичні та рентгенологічні критерії глибокого карієсу, гострого та хронічного пульпіту, гострого та хронічного періодонтиту тимчасових зубів у дітей. Скласти схему диференційної діагностики даних захворювань.	4
8	Скласти таблицю термінів прорізування тимчасових зубів та заміни їх на постійні. Скласти алгоритм обстеження дитини із гострою травмою тимчасового зуба. Схема лікувальної тактики при різних видах травм постійних зубів (перелом коронки зуба з оголенням та без оголення пульпи; перелом кореня на рівні шийки, в середній та апікальній частині кореня).	4
9	Написання історії хвороби	4
	Разом	36

11. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Організація навчального процесу здійснюється за кредитно-трансферною системою

Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є:

- а) лекції;
- б) практичні заняття;
- в) самостійна робота студентів (СРС);
- г) індивідуальні завдання (ІДРС)

Тематичні плани лекцій, практичних занять, СРС та ІДРС забезпечують реалізацію у навчальному процесі всіх тем, що входять до складу навчальної дисципліни "Дитяча терапевтична стоматологія" *(4-й рік навчання)..

Теми лекційного курсу (3 теми) розкривають найважливіші проблемні питання відповідних розділів дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія”.

Тривалість практичних занять – 2 академічні години (90 хв.) у 7 семестрі і 2 академічні години (90 хв.) у 8 семестрі.

Практичні заняття проводяться за стрічковим принципом, проводяться в навчальних кімнатах (фантомних класах) та клінічних кабінетах кафедр

Методика організації практичних занять з навчальної дисципліни “Дитяча терапевтична стоматологія” (4 рік навчання 7/8 семестр) передбачає:

1. Контроль СРС студента при підготовці до теми поточного практичного заняття шляхом перевірки письмового виконання студентом у “Робочому зошиті” відповідних завдань – **10 хвилин**.

2. Тестовий контроль (рівня $\alpha-2$) вихідного рівня знань і визначення ступеню готовності студентів до заняття - **15 хвилин**.

3. Індивідуальне усне опитування студентів, роз’яснення окремих питань теми поточного заняття, відповіді на запитання студентів – **20 хвилин**.

4. Впродовж **35 хвилин** студенти самостійно під час прийому хворого опрацьовують певні стоматологічні маніпуляції, пов’язані з лікуванням карієсу та його ускладнень в тимчасових та постійних зубах у дітей. Викладач контролює роботу студентів, дає пояснення, підкреслює особливості стоматологічних втручань в зубах, корені яких несформовані або розсмоктуються.

5. Контроль кінцевого рівня знань студентів – **10 хвилин**. Проводиться у вигляді вирішення тестових завдань (рівня $\alpha-3$), індивідуального усного опитування, вирішення ситуаційних задач.

Закінчуючи практичне заняття, викладач підводить його підсумки, дає студентам завдання для самостійної роботи, вказує на вузлові питання наступної теми і пропонує список рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Для реалізації вищезазначеного на першому занятті кожному студенту надається докладний **план роботи впродовж вивчення дисципліни**, а також забезпечуються умови для його виконання. Цей план включає:

- перелік теоретичних знань з дисципліни, що має засвоїти студент;

- перелік практичних навичок, що повинен виконати кожен студент впродовж вивчення Модулю 1 та алгоритми їх виконання;

- “Робочий зошит” для самостійної роботи студента (СРС) при підготовці до практичних занять, у якому слід письмово виконати 5-6 завдань до кожної теми.

Самостійна робота студентів (СРС) передбачає:

- підготовку до практичних занять;

- самостійне опрацювання тем, що не входять до плану аудиторних занять, але контролюються та оцінюються викладачем під час проведення підсумкового контролю;

- індивідуальну дослідницьку роботу (ІДРС), участь у роботі наукового студентського гуртка, науково-практичних студентських конференціях тощо;

- написання історії хвороби.

12. Методи контролю

Контроль знань з вивчення дисципліни проводиться у вигляді:

поточного контролю, що здійснюється на кожному практичному занятті й дає змогу виявити рівень засвоєння окремих елементів навчального матеріалу. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою з урахуванням затверджених критеріїв оцінювання для відповідної дисципліни. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені навчальною програмою. Студент має отримати оцінку з кожної теми. Форми оцінювання поточної навчальної діяльності стандартизовані і включають контроль теоретичної та практичної підготовки.

Виставлені за традиційною шкалою оцінки в кінці семестру конвертуються у бали.

Для дисциплін формою підсумкового контролю яких є іспит:

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність за семестр для допуску до екзамену становить 120 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент за поточну навчальну діяльність за семестр для допуску до екзамену становить 72 бали.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за традиційною шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином: $X = \text{СА} \times 120 / 5$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються екзаменом

4- Бальна Шкала	200- бальна Шкала	4- Бальна Шкала	200- бальна шкала	4- Бальна шкала	200- бальна шкала	4- Бальна Шкала	200- бальна Шкала
5	120	4.45	107	3.91	94	3.37	81
4.95	119	4.41	106	3.87	93	3.33	80
4.91	118	4.37	105	3.83	92	3.29	79
4.87	117	4.33	104	3.79	91	3.25	78
4.83	116	4.29	103	3.74	90	3.2	77
4.79	115	4.25	102	3.7	89	3.16	76
4.75	114	4.2	101	3.66	88	3.12	75

4.7	113	4.16	100	3.62	87	3.08	74
4.66	112	4.12	99	3.58	86	3.04	73
4.62	111	4.08	98	3.54	85	3	72
4.58	110	4.04	97	3.49	84	Менше Недос- татньо	3
4.54	109	3.99	96	3.45	83		
4.5	108	3.95	95	3.41	82		

Самостійна робота студентів оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні та на окремих його завершених етапах за національною шкалою та шкалою ECTS. Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію студента.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни і в терміни, встановлені робочим навчальним планом, індивідуальним навчальним планом студента.

Іспит – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни за навчальний рік, що проводиться як контрольний захід. Студент вважається допущеним до іспиту з навчальної дисципліни, якщо він відвідав усі передбачені навчальною програмою з дисципліни аудиторні навчальні заняття, виконав усі види робіт, передбачені робочою програмою цієї навчальної дисципліни та при її вивченні впродовж навчального року набрав кількість балів, не меншу за мінімальну (72 бали).

Іспит проводиться у письмовій формі у період екзаменаційної сесії, відповідно до розкладу. Форма проведення іспиту має бути стандартизованою і включати контроль теоретичної та практичної підготовки. Іспит з профілактики стоматологічних захворювань включає 80 тестових завдань.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при складанні іспиту становить 80.

Мінімальна кількість балів при складанні іспиту-50.

Кількість балів з поточного контролю та іспиту, яка нарахована студентам, конвертується у 4-ри бальну шкалу таким чином:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	«5»
Від 140 до 169 балів	«4»
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«3»
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«2»

Методики оцінювання поточної навчальної діяльності:

Теоретичних знань:

1. Індивідуальне усне опитування теоретичного матеріалу або теоретична співбесіда.
2. Письмовий теоретичний контроль.

Практичних навичок та вмінь:

1. Індивідуальний контроль практичних навичок та їх результатів.

Методи контролю засвоєння тем.

Теоретичних знань:

1. Індивідуальне усне опитування.
2. Письмове вирішення тестових завдань або комп'ютерний тестовий контроль.
3. Письмовий теоретичний контроль.

Практичних навичок та вмінь:

1. Індивідуальний контроль практичних навичок та їх результатів.

Теоретичних знань:

1. Письмове вирішення тестових завдань 2-го рівня або комп'ютерний тестовий контроль.
2. Індивідуальне усне опитування.

Практичних навичок та вмінь:

1. Індивідуальний контроль практичних навичок та їх результатів.

Розподіл балів, які отримують студенти

Конвертація оцінки за традиційною 4-бальною шкалою у багатобальну (максимум 120 балів) – конвертація сумарної оцінки поточної успішності – проводиться лише після поточного заняття, що передуює іспиту. Конвертація проводиться за наступним алгоритмом:

– підраховується середня оцінка студента за традиційною 4-бальною шкалою, отримана протягом поточних занять (з точністю до сотих бала);

– для одержання конвертованої багатобальної сумарної оцінки поточної успішності середню оцінку отриману за традиційною 4-бальною шкалою треба помножити на коефіцієнт 24. Винятком є випадок, коли середня за традиційною 4-бальною шкалою оцінка складає 2 бала. У цьому разі студент отримує 0 балів за багатобальною шкалою;

– середній бал поточної успішності розраховується на загальну кількість занять, а не на фактично відвідану студентом.

Мінімальна конвертована сума балів поточної успішності для дисципліни «Профілактика стоматологічних захворювань» складає **72 бала**.

Результат екзамену оцінюється у балах (традиційна 4-бальна оцінка не виставляється). Максимальна кількість балів за екзамен складає 80 балів. Мінімальна кількість балів за іспит, за якої контроль вважається складеним, є 50 балів.

Максимальна кількість балів за навчальну дисципліну складає 200 балів. Критерії

Оцінки:

1. «**відмінно**» – одержує студент, який повною мірою володіє теоретичним навчальним матеріалом з теми, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, обґрунтовує свою відповідь; засвоїв практичні навички, передбачені темою заняття; розв'язує тестові завдання з теми та пояснює хід їх розв'язання;
2. «**добре**» – одержує студент, який повною мірою володіє теоретичним навчальним матеріалом з теми, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, але дещо недостатньо обґрунтовує свою відповідь; засвоїв практичні навички, передбачені відповідним заняттям; може розв'язати тестові завдання з теми і пояснити логіку їх розв'язання;
3. «**задовільно**» - одержує студент, який недостатньо володіє теоретичним навчальним матеріалом з теми, з утрудненням використовує одержані знання, не може обґрунтувати свою відповідь; не достатньо засвоїв практичні навички, передбачені відповідним заняттям; з утрудненням розв'язує тестові завдання з теми;
4. «**незадовільно**» - одержує студент, який не володіє теоретичним навчальним матеріалом з теми, не може використовувати одержані знання для відповіді на питання та обґрунтувати свою відповідь; не засвоїв всі практичні навички, передбачені відповідним заняттям; не може розв'язати і пояснити розв'язання тестових завдань з теми.

16. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

- 1.Терапевтична стоматологія дитячого віку. *Т.1.* «Карієс зубів та його ускладнення» / Л.О. Хоменко, Ю.Б. Чайковський, Н.І. Смоляр [та ін.]; за ред. Л.О. Хоменко – Книга-плюс, 2017. – 432с
- 2.Терапевтическая стоматология детского возраста: учебник Том 1. / Л. А. Хоменко, [и др.]; под ред. Л. А. Хоменко. – К.: Книга-плюс, 2018. – 395 с.: ил, табл.

Додаткова література:

1. Хоменко Л.О., Терапевтична стоматологія дитячого віку. т.1.- Київ. Книга плюс. – 2016. с. 432
2. Хоменко Л.О. Терапевтична стоматологія дитячого віку. Том 2. Київ. Книга плюс. – 2016. с. 328
3. Баранская-Гаховская М. Эндодонтия подросткового и взрослого возраста. – Львів: ГалДент, 2011. – 496с.
4. Борисенко А.В. Карієс зубів. Практическое руководство. – К.:Книга плюс, 2000.- 344с.
5. Борисенко А.В. Секреты лечения кариеса и реставрации зубов. - К.:Книга плюс, 2002. – 335 с.
6. Борисенко А.В. Композиционные пломбировочные материалы. - Киев: Книга плюс, 1998. –168 с.
7. Даггал М. та співавт. Атлас реставрации молочных зубов. – М. : Лори, 2001.
8. Данилевський М.Ф., Сидельникова Л.Ф., Рахній Ж.І. Пульпіт. – К.Здоров'я, 2003. – 168
9. Дельцова О.І., Чайковський Ю.Б., Геращенко С.Б. Гістологія та ембріогенез органів ротової порожнини: навчальний посібник.- Коломия: ВПТ “Вік”, 1994. – 94 с.
10. Николишин А.К. Современная эндодонтия практического врача. – Полтава, 2003. – 208
11. Патерсон Р., Ваттс А., Саундере В., Питтс Н. Современные концепции в диагностике и лечении кариеса фиссур. Обзор клинических методов и материалов. – Лондон : вид-во “Квинтэссенция”, 1995. –78с.
12. Порушення розвитку та формування зубів: навч. посіб. для студентів, лікарів-інтернів, стоматологів / Е. В. Безвужко, М. М. Угрин, З. Р. Попович; рец.: Л. Ф. Каськова, О. В. Деньга. - Львів: ГалДент, 2007. - 72 с.
13. Пропедевтика дитячої терапевтичної стоматології (за ред. проф. Л.О.Хоменко). – К.:”Книга Плюс”, 2011. - 320 с.
14. Хельвиг Э., Климек Й., Аттин Т. Терапевтическая стоматология / Под ред. проф. А.М.Политун, проф. Н.И. Смоляр. Пер. с нем. – Львів: ГалДент, 1999. – 409 с.
15. Хоменко Л.А., Остапко Е.И., Биденко Н.В. Клинико-рентгенологическая диагностика заболеваний зубов и пародонта у детей и подростков.- Киев: «Книга плюс», 2004.- 200с.
16. Хоменко Л.А., Биденко Н.В. Практическая эндодонтия инструменты, материалы и методы.- Киев, Книга плюс, 2002.- 216с.
17. Хоменко Л.А., Савичук А.В., Биденко Н.В., Остапко Е.И. и др. Профилактика стоматологических заболеваний: уч. пособие. – Ч.1. –К.:”Книга Плюс”,2007. –127 с.
18. Хоменко Л.А., Савичук А.В., Биденко Н.В., Остапко Е.И. и др. Профилактика стоматологических заболеваний: уч. пособие. – Ч.2. –К.:”Книга Плюс”,2008. –132 с.